

Maciej Rogalski

"Oszustwo jako przestępstwo majątkowe i gospodarcze", Tomasz Oczkowski, Zakamycze 2004 : [recenzja]

Palestra 50/7-8(571-572), 190-193

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

k.k., a także nowelizację art. 387 k.p.k. tak, by instytucja dobrowolnego poddania się karze mogła dotyczyć „w wyjątkowych wypadkach” także zbrodni.

Ustalenia końcowe opracowania wynikają z dokonanej przez autora analizy, natomiast wnioski *de lege ferenda* uznać trzeba za interesujące, warte rozważenia i być może zaproponowania nieco innej techniki legislacyjnej.

Komu to dzieło, co podkreślam z najgłębszym przekonaniem, można polecić. O teoretykach i historykach, nie tylko prawa karnego materialnego, nawet nie wspomnę – to oczywiste. O użyteczności tego opracowania dla praktyków już napisałem. Jednakże w końcowych fragmentach recenzji jeszcze raz wskazać należy, że o ile prawnohistoryczne i prawnoporównawcze rozważania autora, prezentowane jasnym prawniczym, ale i przejrzystym językiem literackim, będą może przede wszystkim przyjemną i ambitną lekturą, to analiza dotycząca obowiązującego w Polsce prawa karnego, przedstawiona poczynając od rozdziału 3, ma bardzo praktyczny walor – do wykorzystania w codziennej prawniczej praktyce, również adwokackiej. To bardzo przydatna wiedza o prawnym statusie zbrodni jako kategorii przestępstwa w polskich ustawach karnych, o konsekwencjach skazania za przestępstwo uznane za zbrodnię, w tym o karach i środkach wówczas orzekanych i zasadach ich wymierzania. Ci najbardziej ambitni wśród Czytelników „Palestry”, których nigdy nie brakowało, mogą sięgnąć nie tylko do olbrzymiej literatury, powołanej także w licznych i obszernych przypisach, ale także dotrzeć do nawet najstarszych i najtrudniej dostępnych źródeł prawa. Ale z tym wszystkim trzeba się spieszyć, bo opracowanie prof. Bogusława Sygita być może nie zostanie wznowione, a liczyć się należy z tym, że jego nakład okaże się w niedługim czasie wyczerpany.

Lech K. Paprzycki

Tomasz Oczkowski

Oszustwo jako przestępstwo majątkowe i gospodarcze

Zakamycze 2004, s. 242

Zagadnienie przestępczości gospodarczej jest coraz częściej przedmiotem opracowań w polskiej literaturze prawa karnego. Z dynamicznym rozwojem gospodarczym kraju związane są bowiem nieodłącznie zjawiska negatywne, które często wykraczają poza sferę naruszeń zobowiązań kontraktowych i wkraczają w strefę regulacji prawa karnego. Różnorodnie formy, instytucje i narzędzia działalności gospodarczej są przedmiotem zainteresowania zarówno przestępców indywidualnych, jak i zorganizowanych grup przestępczych. Wraz z niezwykle szybko zmieniającą się rzeczywistością gospodarczą zmieniają się także sposoby popełniania przestępstw. Z tych względów wybór tematu opracowania należy uznać za trafny. Nawet bowiem w przypadku istnienia wcześniejszych opracowań poświęconych tematyce oszustwa¹, to z uwagi na wspomniane dynamiczne zmiany gospodarcze, wymagają one aktualizacji.

---

¹ I. Lipikin, *Oszustwo w świetle k.k. obowiązujących i projektów ustawodawczych (studium dogmatyczno-historyczne)*, Warszawa 1926; J. Bednarzak, *Przestępstwo oszustwa w polskim prawie karnym*, Warszawa 1971.

Problem zjawiska oszustwa jest nie tylko problemem Polski. We wstępie Autor wskazuje, że przygotowany na zlecenie Komisji Europejskiej raport, jednoznacznie wskazuje na oszustwa jako jedno z poważniejszych zagrożeń dla systemu ekonomicznego państw Unii Europejskiej. W raporcie wskazano także, że ponad połowa tych przestępstw miała charakter międzynarodowy.

Autor we wstępie podkreśla, że „Podstawowy kierunek rozważań dotyczyć będzie wykładni przyjętej w polskim prawie karnym konstrukcji przestępstwa klasycznego oszustwa”. W ten sposób doprecyzowuje przedmiot opracowania. Z tytułu rozprawy można bowiem wynioskować, że jej przedmiotem są wszystkie oszustwa gospodarcze przewidziane w kodeksie karnym. Tymczasem Autor zajmuje się analizą wybranych oszustw. Pomija przykładowo w swoim opracowaniu spośród oszustw będących przestępstwami przeciwko obrotowi gospodarczemu (Rozdział XXXVI kodeksu karnego) oszustwo na stanowisku kierowniczym (art. 296a k.k.) oraz oszustwo organizacji profesjonalnych zawodów sportowych (art. 296b k.k.). Prawdopodobne jest jednak, że z uwagi na czas publikacji książki i moment przyjęcia nowych przepisów (art. 296a k.k. i 296b k.k.) Autor nie mógł już ich uwzględnić w swoim opracowaniu. Przepisy art. 296a k.k. oraz 296b k.k. dodane zostały przez art. 1 pkt 7 ustawy z 13 czerwca 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 111, poz. 1061) z dniem 1 lipca 2003 r. Stanowi to także dobry przykład wskazujący, jak szybko zmienia się ocena prawna nagannych zachowań w obrocie gospodarczym, tj. w coraz szerszym zakresie obejmowania zjawisk patologicznych w gospodarce sankcjonowaniem karnym.

Książka z pewnością wzbogaca dorobek nauki prawa karnego i powinna się spotkać z zainteresowaniem tych wszystkich którzy w praktyce spotykają się z tego rodzaju przestępczością, a więc przede wszystkim sędziów, prokuratorów, adwokatów oraz przedstawicieli innych organów państwa realizujących funkcję ścigania w sprawach karnych. Książką powinny się zainteresować także te osoby, które prowadzą działalność gospodarczą, która jest szczególnie narażona na ten rodzaj przestępczości, np. działalność kredytowa czy ubezpieczeniowa.

Przyjęta przez Autora konstrukcja opracowania jest przemyślana i przejrzysta. Autor przedstawia najpierw podstawowy typ przestępstwa oszustwa (rozdział I), a następnie, w kolejnych rozdziałach omawia poszczególne typy przestępstwa oszustwa (rozdziały II i IV).

Przedmiotem rozdziału I są rozważania o oszustwie jako przestępstwie przeciwko mieniu. Autor analizuje poszczególne znamiona przestępstwa oszustwa z art. 286 k.k. Szczególnie dużo miejsca poświęca zagadnieniom kluczowym dla tego przestępstwa, tj. korzyści majątkowej jako celowi działania sprawcy oraz stronie przedmiotowej tego przestępstwa, czyli wprowadzeniu w błąd oraz wyzyskaniu błędu lub niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania. Autor szczegółowo omawia zagadnienia związane z błędem i podejmuje interesującą i posiadającą bardzo duże znaczenie praktyczne w obrocie gospodarczym problematykę pozorowania zamiaru wywiązywania się z zaciągniętych zobowiązań (s. 43 i n.). Zagadnieniom tym jest także poświęcony punkt 7 rozdziału II zatytułowany „Pozorowanie wykonania zobowiązania jako wprowadzenie w błąd”. Wyjątkowo interesujące są rozważania w zakresie tzw. oszustwa sądowego, polegającego na wprowadzeniu w błąd sędziego cywilnego przez przedstawienie fałszywych dowodów, co w konsekwencji prowadzić może do dokonania przez niego niekorzystnego rozporządzenia cudzym mieniem” (s. 54 i n.). Mniej miejsca w tym rozdziale poświęca Autor przedmiotowi ochrony (zamachu). Kwestia ta wydaje się być jednak bardzo istotna. Autor słusznie przyjmuje szerokie pojęcie mienia, wychodząc z definicji mienia sformuło-

wanej w prawie cywilnym (art. 44 k.c.), i przyjmuje, że „na gruncie oszustwa chroniony jest bardzo szeroki zakres praw majątkowych, począwszy od praw rzeczowych, obligacyjnych, spadkowych, aż do praw na dobrach niematerialnych «prawa autorskie, wynalazcze, prawo do firmy i znaków towarowych itp.», jeżeli mają one wartość majątkową” (s. 36). Wydaje się jednak, że nie rozwija tego zagadnienia w sposób wyczerpujący poprzez analizę poszczególnych praw majątkowych, co mogłoby być niewątpliwie interesujące z uwagi na pojawiające się nowe formy działalności przestępczej, których przedmiotem zamachu są prawa majątkowe związane z nowymi, oferowanymi na rynku usługami lub świadczeniami. Przykładem mogą być prawa majątkowe związane z korzystaniem z telefonii mobilnej². W pewnym zakresie uwaga ta dezaktualizuje się ze względu na część opracowania poświęconą przesłankom kryminalizacji oszukańczych praktyk w gospodarce (s. 122 i n.), gdzie Autor zajął się dobrami niematerialnymi w gospodarce, które są przedmiotem różnego rodzaju oszukańczych praktyk.

Rozdział II poświęcony jest szczególnym typom przestępstwa oszustwa. W rozdziale tym Autor omawia nie tylko przestępstwa oszustwa przewidziane w obowiązującym kodeksie karnym, ale także istniejące w poprzednich kodeksach karnych. Przykładem może być przestępstwo polegające na dochodzeniu z dokumentu pokrytej już należności, lub na zbyciu takiego dokumentu przewidziane w art. 267 k.k. z 1932 r. Zajmuje się także innymi postaciami oszustwa, które pod rządami kodeksu karnego z 1932 r. stanowiły przestępstwo (art. 265 k.k.), a obecnie są wykroczeniem – art. 121 kodeksu wykroczeń opisujący szalbierstwo. Z kolei kodeks karny z 1969 r. w art. 225 przewidywał tzw. oszustwo handlowe. Przepis ten chronił interesy nabywców towarów lub usług oraz dostawców produktów rolnych. Autor analizuje także tzw. oszustwo pokradzieżowe, które polega na wymuszeniu korzyści w zamian za zwrot bezprawnie pobranej rzeczy (art. 286 § 2 k.k.). Interesujące są rozważania Autora w zakresie problematyki wystawienia czeku bez pokrycia w aspekcie przestępstwa oszustwa. Rozważania te zmierzają do ustalenia, kiedy wystawienie czeku bez pokrycia będzie mogło być zakwalifikowane jako przestępstwo oszustwa, a kiedy sprawca będzie ponosił odpowiedzialność na podstawie prawa czekowego.

Kolejny rozdział III zatytułowany „Oszustwo jako przestępstwo gospodarcze” przedstawia związek „klasycznego” oszustwa z przestępczością gospodarczą oraz przesłanki kryminalizacji oszukańczych praktyk w gospodarce. Autor przedstawia najpierw różnice pomiędzy „pospolitą” przestępczością a przestępczością gospodarczą, a następnie ustala miejsce „klasycznego oszustwa” w ramach przestępczości gospodarczej. Ważne zagadnienie porusza Autor w punkcie 2 rozdziału III zatytułowanym „Przesłanki kryminalizacji oszukańczych praktyk w gospodarce”. Kwestią podstawową jest ustalenie, jakie warunki czy przesłanki muszą być spełnione, aby dane zachowanie, które pojawiło się w gospodarce, niewątpliwie naganne, gdyż skierowane przeciwko prawidłowemu obrotowi gospodarczemu, było sankcjonowane przez kodeks karny. W polskim prawie karnym wprowadzono stosunkowo niedawno nowe typy przestępstw, które odzwierciedlają tendencje polityki kryminalnej podyktowane potrzebą ochrony obrotu gospodarczego. Do przestępstw tych Autor zalicza tzw. oszustwo kredytowe (art. 297 k.k.), oszustwo ubezpieczeniowe (asekuracyjne) (art. 298

² Zob. M. Rogalski, *Przestępstwo kradzieży telefonu komórkowego*, „Palestra” 2005, Nr 3–4, s. 51–62. M. Rogalski, *Podmiot i strona przedmiotowa przestępstwa oszustwa w telekomunikacji*, artykuł przyjęty do druku w Przeglądzie Sądowym.

k.k.) oraz oszustwo kapitałowe (art. 311 k.k.) należące do Rozdziału XXXVII kodeksu karnego, czyli do przestępstw przeciwko obrotowi pieniędzmi i papierami wartościowymi.

Ostatni rozdział pracy, czyli czwarty, poświęcony jest wyodrębnionym typom oszustw gospodarczych. W rozdziale tym zostały przedstawione następujące rodzaje oszustw: oszustwo kredytowe, subwencyjne i w zakresie zamówień publicznych, oszustwo asekuracyjne oraz oszustwo kapitałowe. Poszczególne rodzaje przestępstw są omówione poprzez przedstawienie ich znamion, a więc podmiotu, przedmiotu, strony podmiotowej i przedmiotowej tych przestępstw. Analiza tych zagadnień wymagała dobrej znajomości innych regulacji prawnych, które ściśle są związane z omawianym zagadnieniem. Tytułem jedynie przykładu wymienić można Prawo bankowe czy Prawo o publicznym obrocie papierami wartościowymi. Autor w sposób sprawny dokonał analizy tych regulacji w aspekcie wykładni przestępstw, które omawia w tym rozdziale. Z uwagi na wyjątkowo skomplikowany charakter tego rodzaju przestępczości przeprowadzona przez Autora analiza ma istotny wymiar praktyczny, gdyż z pewnością ułatwia stosowanie tych przepisów w praktyce.

W zakończeniu rozprawy Autor formułuje wnioski. Pozytywnie ocenia wprowadzenie do polskiego prawa karnego odrębnych typów oszustw gospodarczych i jednocześnie wskazuje na dwie sfery działalności gospodarczej, które w przyszłości mogą podlegać regulacji karnej. Pierwsza z nich dotyczy działań na szkodę konsumentów w postaci reklamy wprowadzającej w błąd, agresywnych technik sprzedaży, czy też oszustw telemarketingowych, a druga związana jest z rozwojem handlu elektronicznego. Czas pokaże, czy ustawodawca zdecyduje się na penalizację tego rodzaju nagannych zachowań.

Maciej Rogalski

Zenon Klatka

Wykonywanie zawodu radcy prawnego i adwokata

Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2004, s. 181

Autor prezentowanej książki jest osobą znaną zwłaszcza w środowisku prawników, gdyż sam należy do grona radców prawnych, jest prezesem Krajowej Rady Radców Prawnych; reprezentuje korporację radcowską w pracach sejmowych oraz w powołanym przez Kancelarię Prezydenta RP zespole pracującym nad modelem aplikacji prawniczych. Ponadto jest także wykładowcą z zakresu przepisów o zawodzie i zasadach etyki zawodowej, a także członkiem Komitetu Redakcyjnego czasopisma „Radca Prawny”.

Wnioski i konkluzje wysnuwa na zasadzie porównań i analizy przepisów prawnych odnoszących się do obu tych zawodów. Podkreśla, iż bycie radcą prawnym czy też adwokatem polega na świadczeniu pomocy prawnej, a uregulowane jest w tzw. ustawach korporacyjnych¹. Autor zaznacza zarazem, że na podstawie ww. ustaw wydano także rozporządzenia odnoszące się do wykonywania zawodu przez radców prawnych i adwokatów.

¹ Ustawa z 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (Dz.U. z 2002 r. Nr 123, poz. 1059 ze zm.); ustawa